

مکتب

۱۹۱۳ نچى سنه

۱۳۳۱ نچى سنه شۆال ۲۱

سنتابر ۹

۹ نچى سان. ايکى آطنهده بر چغا طورغان تعليم و تربيه ژورنالى. ۹ نچى يل.

بختسز ملت نڭ عاجز قهرمانلارى.

ئىيو، مکتبىنى آچوب بالالار قبول قىلا-
سى غنه قالدى! واقعا، وطنده شلار بىز روسلار بو
کونده مکتبىنى آچوب بالالار قبول قىلا باشلىلار.
صوڭ بىز نيشلىبىز؟

بىزدهده شولاي؛ طبيعت نڭ قانونى هر قايدە
وهىر كىمگە بىر. روس اوللارنده ايگون
بولغان كىي، بىز نڭ اوللاردهدا بىك ياخشى
اوڭغان. روسلار نڭ كوڭلى شاد بولغان
شىكلى، بىز نىكىلر نڭ ده توشونكى توڭل. روس
بالالارى اشدن بوشاغان توسلى، بىز نڭ صبى-
لار بىزده حاضر مکتب آچلغاننى غنه كوتوب
طورالار. دىمك بىزگەده مکتبىنى آچوب
بالالار. . . . !

شول صوڭقى جملەنى ئەيتكەندە تل بەيلەنە،
يورەك سىكرە، كوزلرگە يەش طولا، ايركسز
باشلاغان جملە كنى بىترە آلمى طوقتيسك. شول
وقت كوڭلگە برسى اوستينە ايكنچىسى يوز
تورلى، مڭ تورلى سؤللر كىلە. شولار نڭ
برسىنەده جواب تابا آلمى، آبدراب ئىيلوب
توشەسك.

كوز يىتىدى؛ مکتبىلر نى آچارغە وقت
كىلدى. بالالار نى تىوشلى صنفلار يىنە اوپر-
توب سبق اوڭوتما، يازو يازدرا باشلارغەده
يراق قالمايدى. شهر ابتدائى مکتبىلر نده
بىو كونلر ده اوڭو باشلانا، اوللار ده ايسە
سىنتە بىر آخريئە قدر مکتبىلر آچلوب بىتكان
بولورغە تىوش. خصوصاً، بىو يل اوغوست
آينده كونلر ياخشى كىلگىنلىككەن اوللار ده
ايگون اشى تمام بىتىدى ديورگە مەكەن. شونڭ
اوچون ده اوڭو يەشندەگى بالالار بو يل هر
يىردە اشدن ايرتە بوشادىلار. الله نڭ رحمتى
بىرلە بو يل ايگونلر ده ياخشى اوڭدى، خلق نڭ
كوڭلى شاد، بالالار نڭ اوستى باشى بوتون،
تاماغى طوق، آلار نى مکتبكە جىبەر و بو يل
آنا آناسى اوچونده، اوستى بىر فرضنى
توشور وگنە توڭل، بىلكە، قوناق چاقروب
صىلاو شىكلى اوڭ، قزقىلى هم كوڭلى اش
بولاچقىر.

حاضر مکتبىنى آچوب بالالار قبول قىلا-
سى غنه قالدى.

صوڭ بزدە مکتب نڭ بناسى بارمى، آنى قاراب توزە توب قويغانلارمى، آنڭ آرتىدىن يورۇچى بىر خواجەسى يا مديرى بارمى؟ مکتب اوچون اوطن، كيراسين كىبى نەرسەلەر حاضرلەنگانمى؟ كىتابلار آلونغانمى، بو يىل اوچون پراگرامما توزولگانمى؟ مکتب نڭ مالیه جەتتى تامين قىلونغانمى؟ نهايت، مکتبەدە معلم كم بولاچق؟ اول قايدە، قاچان كىلەچك؟ مونه، بوسوألر نڭ برسیدە حل قىلونماغان هم كمنڭ حل قىلاچاغى دا معلوم توگل. خصوصاً، معلم مسئلەسى. بزدە مکتبكە معلم تعين قىلو، ياخود درستوگى، معلم آلوشول قدر تىبىسز. در، كه آنى ايسكە توشورو، آنڭ عقنك سويلو اوزى يوزگە قىللىق كىترەدر. معلم - مکتب نڭ روحى، بالالار نڭ روحانى آناسى، حتى ملت - نڭ استقبالىنه نىگىز سالوچى فدائى ملت قهرمانى - بىز نڭ خلقده ايسڭ بختىسز، ايسڭ اعتبارسىز كشىدر. بو سوزلارنى يازو توگل، اويغە كىترودە اويات. لىكن نيشلەمك كىرەك، آرونى ياشرودە فايدە يوق، ملت بىز نڭ شول گناھسى، شوندى زور عىبى بار ايكان، قزاروب، اويالوب بولسادا سويلى سڭ هم يازاسڭ.

بزدە معلم نى قدر عالم، نى قدر ماھر ونى قدر فدائى بولماسن، آنڭ وظيفەسى، استقبالن تامين ايتووى عادى بىر پرىقاز چىكىنكىدىن توبەن بولادى. بزدە هر معلم او - زىنە اوروون وخدمت تابىسە فقط بىر قشقه - غنە تابا آلادى. وظيفە آلسە فقط جىدى، سىكز آيغە غنە آلادى. شونڭ اوستىنە معلم بىر قشلق طورموشندەدا معيشت وخدمتى نڭ

هر بىر جەتتىدىن بىر ملا ويا بىر باينڭ كىفینە ئىهروب يورورگە مجبوردر. هر بىر معلم مڭ بلاومڭ تورلى روحانى وجسمانى قىيىنلىقلار بىرلە بىر مكنبەدە قشنى اونكارە آلسە، جاي با - شىدىن يەدە تىرەنرەك اويلارغە وقشقى سىندە - غىدەندە آورراق حاللرگە توشەدر. هر معلم ياز يىتو بىرلە جايىنى نىچوك ايتوب اونكارو، كىلەسى قشقه نىچوك وقايدە اوروون تابو مسئلەلرى بىرلە باشن واتارغە طوتونادى.

بىچارە معلم لرنڭ جايىنى نىچوك اوتىكارو - لرن تىكشورمىك ايندى. يوقسە بو مقالەنى فارا بىرلە توگل بىلكە، كوز ياشى بىرلە يازارغە وكوز ياشى آرقلى اوقورغە طوغرى كىلور. بو اورندە فقط مكارجە يارمىنكە سن ايسكە توشورو جىتەر. واقعا، مكارجەدە شۇ - يتسار كم؟ - معلم. آش پشروچى كم؟ - معلم. صامماوار تاشوچى، سودا گرلرنڭ چوب چارلارن توگوچى كم؟ - معلم. حاصل، مكا - رجەدە كشى نڭ شىخصىنە، عرض نفسىنە طو - قونا طورغان خدمتلرنڭ كو بسىندە معلم لىر، ياخود معلم لىككە اوروون از لەب كىلىگان شا كردار بىلالار. البتتە بىر مكارجە يارمىنكە - سى بىرلە گنە بتون تاتار عالمىنە بىر فاراش ياصاب بولمى. لىكن معلملر بىز نڭ حال واعتبار - لارن تقدىر ايتەر اوچون بو قدر سىدە بىك جىتەرلكدر.

بو سوزلاردىن معلم لرنى بىر تورلى كىمىستو وحقارت آڭلاشلاماسون. بىچارە معلملر شول قدر آورلقلارنى كوتاروبدە اوزلرنىڭ مىلى خدمتلرن دوام ايتىدورگە طرشولارى بىرلە مىلى فدائى وملى قهرمانلار اسمن آلورغە

مادامکه، دارالمعلمین و دارالمعلمات یوق؛ مادامکه، ابتدائی تحصیل او چون لازم بولغان اصلاحات قیلونمی؛ مادامکه، خلقبزنک معلم و معلمه لرگه قاراشی ملا-مؤذن و صدقه چی صوفیلارغه قاروی برله بر درجه ده یور تیل - بو وقت اشنک بتون اهمیت وایک آورلغی فقط معلم و معلمه لرگه گنه توشوب قالادر.

بلکه بر وقت کیلور، اشنک اهمیت ملت اوزی آکلار هم خدمت نكده آغر جهتن اوز اوستینه آلور. لیکن حاضرگه بوتون خدمت و مشقت، حتی بر قدر ذالت لر یوکله ب بولسه دا، معلم و معلمه لر بزه بولورغه تیوشدر.

شونک او چون ده جاین آش پشروب، سودا گرلرنک چو بلرن توگوب تاماق طویدرغان و قشن ملا و محله بایلارینک سوگو و به یله نو - لرینه چداب بالالار او قوتقان معلم و معلمه - لر بزنی ملت قهرمانلاری دیوب آتارغا مجبور بز.

معلم و معلمه لر بزه شول متانت، غیرت و فدا کارلق نك کور و نووی ملت نك استقبال و ترقیینه ده بر درجه اوشانچنی آرتدرا. ملت نك آلدغی صفنده باروچی محور و ضیالیلار بز - نك دا غیرت و حمیت لرینی کوتاره و عهدماً یه شلر بزه ملی روحنی کوچه یتهدر.

محمد فؤاد.

مکتبلر بزه تاتار تلی.

معناسیله تمثیل ایتلووی (یوطلووی)، اوز تلم اونیطوب، تگی ایکنچی خلقنک تلی بلن سویله شه باشلاوندن اعتبار ایتله. تلی ایکی

حقلاری باردر. مسئله معلملرده توگل، بلکه آلارنی شول حالگه توشورگان، شوندی قریبا - نلار ایترگه مجبور قیلغان خلق و ملت بزه در. اوز خلقی اچنده ابتدائی تحصیلگه، وشول اشنی جیلگه لرنده کوتوروب باروچی معلملرگه شول قدر اعتبار سزلق و التفات سزلق کورسه، تکان ملت - بخت سزدر. شول ملت نك استقبالی نامینه آدم اوشانماسلق صبر و تحمل لر کورسه، تکان معلملر - عاجر قهرمانلاردر. آتالارینک مکارجه قاریدورلارندن یاللاب قایتاچق معلم و خلفه لر ن کوتوب یاتقان بیچاره صبی لار بز - یتیم بالالاردر.

اشلر شول درجه ده بولغانده، قایده بزه مکتب، قایده پراغرامما، قایده بزه مکتب ابتدائی تحصیل، قایده یاغشی معلملر، نهایت، قایده ملت نك استقبالی!؟

نیچه ییلاردن بیرلی کونلگان دارالمعلمین و دارالمعلمات بولمادی هم تیز کوندن بولو وینه دا اوشانوب بولمی، چونکه آنک فرض و لازم ایکنینه ایمان کیتروب بوتون غیرت و اجتهادن صرف اینوب یور و چیلر بز حاضرگه کور و نمی. ابتدائی مکتبلر بزنک مالیه جهتی، اداره سی و معلملرنک استقبالن نامین کبی هوا و صو درجه سنده لازم بولغان اصلاحاتلار قیلونمی و تیزدن قیلوناچقینه دا اوشانو چیتن.

ملیت هر دائم تل بلن بیلگیله نه. یعنی دنیاده نی قدر تل بولسه، شول قدر ملت بولا، هم بر خلقنک ایکنچی خلق طرفندن چن

نیچك يازغانلىقى، تىلېزىگە نىندى تىللىرنىڭ تائىرى بولغانلىقى، سوڭرە چىمت تىللىرنىڭ تائىرى نىچك بىتە باروب، «ئىمانلىق» لىرنىڭ نىچك چىكلو-
 ۋى ۋاۋىز بىزنىڭ خلقى تىلىنە ياقىن طورغان حاضر-
 گى ادبى تىللىرنىڭ نىچك مىدانغە كىلۋېچىقتا-
 نلىقى حقنىدە ۋىزغان قىش «يولدىز» دە ۋىزۇن،
 ۋىزۇن ئالتى ماقالە يازغانلىقىدىن، موندە ۋىزۇن
 خىۋىدە سوز ۋىزىتورغە لىزوم كورىمىم،
 تىك شونىغىنە ئەيتىمە كىچى بولام: حاضر ايندى،
 اللەغە شىكر، تاتارنىڭ تىلى ئولۇلىكىدىن چىقوب،
 جانلى تىللىر گىروھنە تابا يوز طوتۇب بارا.
 حاضر بو تىلنىڭ يارلىغىنە بولسەدا، ادبىياتى بار؛
 ئە كىرن، ئە كىرن صرف، نىۋى - قاعدەلىرى
 تۇزۇلە؛ ۋىزۇن تىلە بايتاق غىزىتە ۋىزۇرناللىر
 طارالا؛ دىمىك تىل اشلىنە، جانلانا ۋىزۇنلەنە بارا.
 ادبى تىللىرنىڭ اشلىنۋىدە ۋىزۇنلەنە ۋىزۇنلەنە بارا
 حال: ئاننىڭ خلقى تىلىنە ياقىن طۇرۋى ۋىزۇن
 ساپەدە ادبىيات كىتابلىرى، غىزىتە ۋىزۇرناللىر-
 يىزىم ھىم فنى اثرلىر بىزنىڭ بىك كۈبلىرگە ئاڭلا-
 شىلا طۇرغان بولوب چىقوبىدىر.
 بو يولە، خلقىدىن چىققان، خلقى تىلنە ياقىن
 خىشى بىلگەن يازۋىچىلىرى بىك كۈب خىشىم
 ۋىزۇن كۈرسەتەر؛ بىز بولارغە رىھىمتىدىن باشقە
 بىر نەرسەدە ئەيتە ئالەمىز؛ لىكىن بىزنىڭ بىككە
 قارىشى، ايكىنچى ياقىنە، يەنى مەكتىپلىرى بىزىدە تىللىرى-
 گە تىۋىشنىچە ئىقتىسادىن بولام. بو كۈنگە چە
 ايتىدىكى مەكتىپلىرى بىزىدە «تاتار تىلى» دىگەن بو
 نەرسە بوق، تىك «قرايت تىركىيە» دىگەن
 بىر ئەيتىرگەن بار، بىپىچارە تىللىرى، بىر طاقىم «بىر»
 ۋىزۇن «پىدا گۈغ» لار طرفىدىن غىزىتە ئۇيۇشۇپ
 رلىغان شوشى ياكىلىش اسمىنى ئالغان ايتىدى.

تۇرلى: خلقى تىلى، ادبى تىلى. تىمىل ايتەرلىك
 نىق قىۋىت طابىلمىغاندە، خلقى تىلنىڭ ۋىزۇن
 يەشەۋى مەكىن؛ لىكىن خلقى تىلى بىلەنكىنە قالغان
 مەكتىپنىڭ تىلى ئولۇ تىل سانالوب، ئاڭلام، ادب
 ۋىزۇن تىل بىلەنكىنە يەشەۋى خلقى مەكتىپ ۋىزۇن
 باسقىچىلىرىنىڭ ايكىنچى تۈبەنكىسىدە بولۇپ، دائىما
 خورلىق ۋىزۇنلەدە يەشەۋىچىك، بىتەمەگەن ۋىزۇن
 ايتىلمەگەن بولسەدا، قىر ۋىزۇنلىرى بىك
 تۈبەن بولۇچى.

موندىن ۱۵-۲۰ يىللىرى ئىك بىزنىڭ تاتار تىلى
 شول ئولۇ تىللىرنىڭ بىرى بولۇپ، علم، فن
 ۋىزۇن بازارنىڭ بىر تىپىدە قىمىتى يوق ايتىدى.
 بىر ۋىزۇن بۇتۇن اسلام دىنىسىدە دىن ۋىزۇن
 لىسانى بولغان غىزىتە بىر نىچە عصرلىرى، بىز-
 گەدە كۈچلى تائىرىن اجرا ايتوب، ۋىزۇن
 تىللىرنىڭ تۈزۈلۈشى، جانلانۇشى ۋىزۇن
 كۈرۈشى يول بىرەدى.

تىك، ياكى زاماننىڭ مەكتىپ رىھىتى، بىزنىڭ
 آرا بىزىدە كۈرە باشلاپ، بولغان يەدە ئەيتىلگە-
 نچە، مەكتىپنىڭ نىگىزى بولغان تىلنىدە ايسىزىگە
 تۇشۇردى: ۱۹ نچى عصرنىڭ آراغىنە تابا ۋىزۇن
 تىللىرى بىلەن يازارغە تىل ۋىزۇنلىرى چىقا
 باشلاپ. باشلاپ يازۋىچىلىرى طىبىقى، غىزىتە،
 فارسى ۋىزۇنلىرى تىللىرىنىڭ تائىرىنى بىرلۈپ،
 چىن ۋىزۇنلەردە يازارغە موفىق بولالماستەلەردە،
 بو بابىدە يولباشچى بولۇپ، سىبىلى، تارىخى-
 نىڭ ايكىنچى مەكتىپلىرىنىڭ ايتەرگە، كىل-
 چىك نىسلىرى بىزنىڭ تىللىرىدە چىن ۋىزۇنلىرى
 ياد ايتىلۇرگە مستىقىللىرى.

ۋىزۇن تىللىرى بىلەن يازۋىچىلىرى باشلانماچ، كىل

ولیدی بارغاندن سوڭغنه پروگرامده «تاتار تلی» دیگان برسوز آرتقان و بو طرش معلمنڭ اجهتادی آرقاسنده، تاتار تلی رشدی صنفلاردهده جونلہب اوقوتولا باشلاغان.

بر وقت «شورا» ده جمال الدین ولیدی اسمی آلدندہ «مدرسه حسینیه» تاتار تلی معلمی «دیگان سوزلرنی کورو، بیک خوشیمه کیتکان ایدی. بولقب بلهن میدانغه چققان برنچی معلم اوشبو ولیدی افندی بولسه کیرهک. روسلارده گیمنازیه لارده ۸ ییل بوینچه روس تلی اوقیلار، ئەبزنگ دوخاونی سیمیناریه آتالورلق مدرسه عالیدهده، قزاندهغی مدرسه محمدیه ده تاتار تلی پروگرامغه کرتورگه اویسلا بده قاراغان کشی یوق.

چیت ملت کشیسینه: «بزنگ دوخاونی سیمیناریه لار بزدہ اوز تلیز اوقولمی» دیگان سوزنی هیچ بر آکلی تاتار بالاسی قزارمیچه ئەیتہ آلماس دیوب اویلم.

تلیز، ابتدائی، رشدی و اعدادی مکتبلر- بزنگ همه سنده بیک زور اعتنا بلهن اوقوتو- لورغه تیوش. ادبیات و مطبوعاتیزنی آکلار- لقی، جییشلارده و مجلسلارده کشیگه آکلالتوب فکر بیان ایتەرلک، اوز اویلارن کوچه نمیچه یازا آلورلق کشیلرنڭ چغووی- مکتبلر بزدہ تاتار تلینڭ جدی روشک اویره تلووینہ ترهله. مکتبلرده تلیز بورونغیچه انفاتسز لققه درچار بولسه، مطبوعاتیز و ادبیاتیزنی کوچه یتورلک یا کاکا کؤچلر چقما یا چقغنه توگل، مطبوعاتیزنی آکلارلق کشیلرده بیک سیرهک طالبلاق. بو حال تلیزنگ چونگه صائفونوی، صاغللام قازقغه بهیلهنووی و استقبالی اؤچون بیک

شولای یا کیش اسم بلهن بولسهده، ابتدائی مکتبلرده بر آرماتاشدرلغان تاتار تلی رشدیگه چققاچ، بونولهی طاشلانا، آنک، و اعدادیلرده تل اولاراق، عربچه گه و بر درجه عثمانلیچهغه غنه اهمیت بیرله ایدی. رشدی صنفلارده تاتار تلی خاطرگهده کروب چقماغانی حالک. عرب لسانی نامنه ئەله نیندی «معلم صرف لسان العرب» و «صرف احمد» ده گی اوزون، اوزون اعلانلر یادلاتیلا، و چیلی-پشالی «الدرروس النحویه» لر بلهن اوغراشیلای ایدی. قیوم آبری «اوز تلیکنڭ قاعده لرن بلسهکڭ، باشقه تلیرنڭ قاعده لرن اویره نو چیکل بولا» دیوب یازوب فالدرغان بولسهده «صوفر قیوم» نڭ کتابلارن قاراوچی و آنڭ سوزینه اعتبار ایتوچی یوق، بلکه بزنگ علما و پیدا گوغلار بز هامان ئەلیگی «اوز تلیکنی اوقوماسهکڭ ده بلسهکڭ آنی!» دیگان نظریه بلهن بارالار و بزنی اوزاق زمان ایسر- توب طوتقان اسخولاستیقه سورومندن هامان آینوب بیته آلیمیلر ایدی.

بو حال ئەلی اصلاح ایتلگن مکتبلر بزنگ کوبیسنده هامان دوام ایتہ. تیک بعض اورونلاردهغی مکتبلرده گنه تاتار تلی اوز اسمی بلهن قبول ایتلوب، آکاجدی صورتده اهمیت بیرله باشلادی.

ظنمچه، تاتار تلینه ایکنق اهمیت بیرگان مکتب، طرویسکیده «مدرسه محمدیه» دیوب یورتلگن یاوشفلار مکتبی بولسه کیرهک. «مدرسه حسینیه» نڭده رشدیلرنده و حتی ابتدائیلرنده تاتار تلی ئەدهم ره تلی اوقوتولماغان. تیک آنده «تاتار ادبیاتینڭ بارشی» مؤلفی جمال الدین

طلب ایتولری حقلی و التفاتقه آنورغه تیوشلی
بر طلبدر. ئەلاله نیندی «فلسفه» لر و قواعد
عثمانیه، نمونه ادبیات عثمانیه لرنی بر آز
کیمتوب، شاگردلرنی تاتار ادبیاتی و اوز
تلیزنک قاعده و اصولری، ایلهن طانشدر
باشلازغه کوبدن وقت ایندی.
ع. بطال.

خطرلیندر. ایکنچی یاقده شادقلی بر حال
کورونه: تاتار تلیزنگ مکنبلرده جدی روشده
اوقولورغه تیوشلگی حقنده آز بولسهده،
مطبوعاتیزده بحث ایته، آنی شاگردلرده صوری
باشلا دیلار. حسینیه و عالیه شاگردلرنی
اعدادی لردهده تاتار ادبیاتی اوقولسون، دیوب

دینی مدرسه لربزده تاریخ اوقوتو.

شن، آلارنک سبب هم نتیجه لرن درست،
طوغری، ماتور سویلرگه مجبور بولادر. معلم
بو وقتده شاگردنک ادبی تل، عمومی تل بله
سویلهب یات شیوه لر کورمه وینه طرشوب،
شاگردنک سوزنده یالغشلقار کورسه
توزته آلادر.

تاریخنک معنوی اهمیتی ده، اوقوچیلار
اوجون بیک کوبدر: تاریخ شاگردانسانیتنک
اوتکانن کوره، اوز بنگ وطن و ملتینک بورونقی
زمانه سی بله بلوشلنه، مدنیتنک، ترقینک
آغومن کوره، کوب فائده لی معلومات آلادر؛
شول معلومات آرفاسنده شاگرد اوزینه بر
تورلی سیاسی، اجتماعی فکر یاصی آلادر،
ایسکی زماندهغی واقعه لر آرفاسنده حاضر
اوز وقتندهغی تورلی اجتماعی سیاسی، مدنی
واقعه لرنی هم آلازغه قیمت قویا آلادر.

تاریخنک اخلاقی تربیه اوجونده زور
بولوشلغی باردر. شاگرد تاریخی واقعه لرده
چن، بولغان شخصلرنی، واقعه لرنی کوروب
آلارن عبرت آلا؛ یاخشی بیوک آدم لرگه
اوخشی سی کیل، ملتینه، وطنینه خدمت دردی
آرتادر؛ زور آدم لرگه اوخشاو دردی آرتو

مسئله نک اوزینه کرشمه سدن نلک باشقه
علمی تربیه آراسنده تاریخنک اهمیتن ئەیتوب
کیتیک: تاریخ علمی شاگردنک منطقی
اویلارغه استعدادن آرتدر هم خاطر ن ترقی
ایتدره در. واقعاً تاریخ اوقی طورغان کشی،
برسیده قوری واقعه لرنی بلوب کنه فالاسی
کیلیدر. شاگرد واقعه لر آراسندهغی منا -
سبت، اول واقعه نک کیلوب چغووینه سبب
بولغان نهرسه لرنی، آلارن طوغان نتیجه لرنی
بالطبع اوزی تیکشره باشلیدر.

تاریخ علمینک اوقوچی اوجون بولغان
فائده لرنن برسی: خیالنی آرتدر و، وفکرنی
ترقی ایتدر ودر. چنلابده، شاگرد بر واقعه
یا ایسه بر تاریخی شخص حقنده اوقوغاچده
یا ایسه معلمدن ایشوتکاچده، یاخشی آکلاسه،
شول واقعه نی یاخود شخصنی کوز آلدنده
کوره باشلیدر. بو ایسه شاگردده شعریت
استعدادن آرتدر وغه زور یاردم بیره در.
یوقاریده ئەیتکان فائده لرنن باشقه تاریخ
علمی، اوقوچینک سویل و قوه سندن آرتدرادر.
شاگرد تاریخ درسندن صوگ معلمینه سببن
طکلاتقان وقتنده تاریخی واقعه لرنک کید-

«چه، مونك عبارەسى توركى، آكلاماساق بر نرسە يوق، مونه موندن موندە قدر اوقوگن!» ديوب تاريخ درسى بىر و هيچ ياراميدر. تاريخ درسندە ايك فائدهلى بولغانيدە معلمك شا كىرلەرگە سويلەويدر. سويلەگان وقتدە معلمك نطقى شا كىرلەرگە هر برينه آكلاما نورلق بولورغە تيوش. معلم كونلك درسك موضوعسن تعيين ايتكانك صوكنده اوزى بلم چەتندن نق حاضرلەنوب، اوزى بلەگان معلوم مائنى سادەلەشدررگە طرشورغە كىرەكدر. بىگرەكده بىزك مدرسەلر بىز مخصوص دىنى مدرسە بولوب آندە دىن درسلىرىنە آىروم اھەمىت بىررگە تيوشلى بولغانغە، تاريخ اوچون قالغان وقت كىر بولميدر. (۱) شوكارغە كورەدە معلم اوزى اوقوغان قالون كتابلارنك خلاصە سن غنەشا كىرلەرگە ئەيتورگە، سويلەرگە كىرەك بولادر. بو وقتدەدە آرتق تفصيلاتدن صافلا نوب ايك كىرەكلى مسئلەرنى كنه سويلەرگە تيوشدر.

تاغيدە معلمدن اوتونلە طورغان بر مسئلە: تاريخنى سويلەگانندە آچق، ماتور و دردى سويلە ودر. چونكە شولاي سويلەگانندە شا كىرلەرگە سويلەنولگان واقەلەر بىك زور تاثير ايتوب، خاطرلارندە فالورغە اوگايراق بولادر. معلم اوقولا طورغان تاريخ كىتابىندن سبق بىرگاچ، كىرەك بولسە بعض بىرلەردە آرتدورغە بعض مسئلەلرنى كىرەك بولسە حقليدر.

خصوصا بىزك كىك منتظم درس كتابلارى

(۱) تاريخدن مقصود وطن، ملت تاريخى، عومى تاريخ بولوب، تاريخ مقدسنى دىن درسلىرى آراسندە حساب ايتەبز.

بلە برگە، شا كىرەدە ياخشى اخلاق، ياخشى عادتلارنك ياصالووينە و ترقىينە تاريخ علمى زور يول آچادر. شول تاريخى شخصلەرگە اوخشارغە تلەو حسى شا كىرەدەگى انسانىت حسن كىمتوب جەمىت اوچون طورو، آنك اوچون اوزن قربان ايتو فكرلر بىنە يول آچادر. تاريخ علمى اوقتو كچكە اش توكلدر: تورلى فنلرنى اوقتو آراسندە تاريخ تعليمى ايك چىتون و ايك كوب بلم هم ايك زور استعداد صورى طورغان بر نەرسەدر. شوكارغە كورەدە نىس پىداغىرلارندىن كامىە جنابلرى «مكتبه ايك ياخشى معلم تاريخ معلمى بولورغە كىرەك» ديدر. بو فكر بىك درستدر. بو فننى اوقتو اوچون بر كتابنى اوقتوب، صوراب چغوغنه چىتمىنچە معلم اوزى بىك كوب بلورگە، اوزىنە بر تاريخى يول طوتارغە. هر كون اوزىنە بىلەگولەنگان درسكە بىك جدى حاضرلەنوب كىلورگە تيوشدر. معلم ممكن قدر اوزىنك مى ادبىياتندە چقغان همه تاريخى اثرلر بلە طانوشو بلە برگە، چىت تلاردهگى شواوق علمك ادبىياتى بلەدە طانوش بولورغە طرشورغە تيوشدر. عوماً هر بر معلم و مدرس ايكى نەرسەنى خاطرندە طوتارغە تيوش: بر كشى اوزىنك بلمن آرتدروب تكاملەب طورماسە، اول بلمدە آرتقە كىنكان ايتوب حساب قىلورغە تيوشدر؛ اوقودن طوقتاغان آدم نك هيچ بر وقتدە اوقتوچى بولورغە حقى بوقدر!

II

بىلەگلى، مدرسەلر بىزده تاريخ اوقتوتقان وقتدە درس كىتابىنك توركى بولغانىنە قاراب:

بونڭ بله شاگردلارنڭ تاريغى معلومازلارن
كيڭايتوب بولادر.

III

معلم تاريغدن درس بيرگانده آچق،
ماتور، تاثيرلى، دردى سويلەرگه كيرهك
ديگان ايديك. ليكن مونده بر آز چيتونلك
اوچريبز، بو شرطلارنڭ همهسى تابولسوى
اوچون معلم اوستاسوزلى، سويلەرگه استعدادلى
بر آدم بولورغه كيرهك بولا؛ بو ايسه هر
كمدده بولمى بيت؟

ئەيىو، معلم اوزينه كوره بر آراتور
(خطيب) بولورغه كيرهك. ليكن شونسيغنه
چيتون مسئله، كه نيچك ايتوب ماتور سويلەر-
گه اويره نورگه؟

بيلگلى ايندى ايڭ اوڭلى آراتور-
بولو اوچون طبعى بر استعداد بولورغه كيرهك.
ليكن بزنڭ كيك ياكناغنه كوزى آچولوب
كيله طورغان بر ملت آراسندن دين مدرسه-
لرزه اوقنورلق موندى كشيلىرى قايدن تابارغه؟
شونڭ اوچون معلم بالطبع آراتور بولماسه-
ده، شاگردلرگه درس آڭلاتورلق درجهگه
كيلور اوچون بر يول بار اول ايسه:
درسكه بيك طرشوب حاضرله نو، نرسه سويلهيه-
چك، شونى قصهغنه ايتوب بر كاعدگه يازوب
آلو؛ شول سويلهيه چك نرسهنى درسدن آلدە
چقروب يا ايسه اوز اوزينه گنه سويلهيه
قاراو. مونه شولاي بولغانك معلم طبعى ماتور
سويله وچى كشى بولماسه ده، بر تورلى چيهر
سويلەرگه اويرنه آلاچقدى؛ هم دفعة درس
اورتاسنده سويلەرگه سوز صايلا، طقلوب،
اونوتوب طورميچه آچق، طوقتالميچه سويلي

بولماغان بر ملتگه بوڭار دقت ايتەرگه تيوشدر.
معلم صنفده تاريغ درس سويله گانده بيك
اوڭايسز، چوالچق مسئلهلرني سويلهيه، آسات
واقعهلر حقنده شاگردلارنڭ اوزلرينه اوقورغه
قالدرا آلدەر. درس سويله گانك معلم، قوللانولا
طورغان كتابنڭ سيستماسى هم رقتي بله
سويلهيه بارورغه تيوشدر. اكر معلم تاريغ
مرادنى اوقوتوبده فاتح كريمف تاريغى رقتي
بله سويلهيه، اول وقتده شاگردلر آبدراب
قالادرده درس حاضرلرگان وقتده درس كتابى
آڭلاشلماس بولادر.

معلم تاريغدن درس بيرگان وقتده بعض
چيتون اورنلارنى غنه آڭلاتوب بله گنه شغلله نيمى،
بر واقعهنى بتوروب شاگردنڭ كوكلنده بر
تصوير فالدرورلىق ايتوب سويلهيه، شاگرد-
لرگه طيكللاويده فزق بولا هم آلارنڭ دقتنده
چلب قيلمونوب خاطرلرندە قالورغه ده اوڭغاي
بولادر. شوڭارغه كورده معلم سويله گانده
اوزوك معلومازلار بيرورگه طرشماسقه، يعنى
معلم شاگردلرگه آيروم آيروم غنه واقعهلرني
سويلهيه قالميچه، بر واقعه بله ايكنچيسى
آراسندىغى علاقهنى سويلهيه، شول واقعهده
اشتراك قينلا طورغان خلقنڭ طورموشن،
مدنيتن هم واقعهدن ئلكگى حالن سويلەرگه
تيوشدر.

بزنڭ ادبياتبزه تاريغى اثرار كوب
بولماسه ده، بواغان قدرسندن شاگردلرگه
اوقورغه كتابلار هم اورونلار كورسه تورگه
تيوشدر. حاضر شاگردلر آراسنده روسچه
بلگانلر يه بولغانلقدن روسچه دندا آنساتراق
نرسهلرني اوقورغه توصيه ايتەرگه كيرهك.

آلدهغى ئه يتولگان سويلو بله گنه تاريخ اوقتو يتميدر. صوراو، شا کردلر بله سويله شو، آلارنڭ بليگانن، بله ماگانن بلورگه طرشوب، آكلاماغان چيرلرن يا گانن آكلاتو-معلمنڭ ايڭ زور وظيفه سيدر. بو درسنى صوراو شا کردلرني قيو ياصاو، سويله شورگه اويره تو كيك اشلرگه سبب بولغانلقدن غايت فائده ليدر. لىكن صوراغانده جش رهك صوراو، كوبرهك شا کرددن صوراغره طرشو، بيرگان سؤاللىر شا کرد آكلارلق بولوى تاريخ اوچون اهميتلى مسئله در.

معلم تاريخ اوقتقاندن، تاريخدن طشقه چغوب تورلى اصطلاحلرنيك صوراغره تيوشدر. مثلا عمومى تاريخ اوقتقاندن معلم، ۱۸ نچى عصرنى فلسفه عصرى، ديوب آتاغاچده، معلم بر وقت بر شا کردنى طوقتاندن «فلسفه نرسه»؟ فيلسوف نرسه؟ ديوب صورى، بله ماسه لىر آكلاتا، تعريف قىلا. موندى سؤاللىر بيلگىلى مى تاريخنى اوقتقاندن ده بيرورگه ممكن. شا کردلرگه ئلك سبق بيررگه مى، اولگى درسنى طكلاتورغهمى؟ موندن، بر چهتدن - شا کردكه اولگى درسن بله مگان تقديرده آلفه كيتو فائده لى بولماياچغن خاطرگه آلفانده، ئلك طكلاتو فائده لى بولسه ده، ايكنچى چهتدن ئلك درسنى سويلو معقولدر. چونكه درس باشنده شا کردلرنڭ ذهنلى آرماغان، وانولماغان بولغانلقدن درسنى تيزرهك آكليلار. شوگاره كوره خاطرلرنده ياخشى قالا، درسلرن بلورگه ده سببچى بولا. لىكن ياخشى معلم بولارنڭ ايكى سنده برگه جيا آلا: آلدن ئه يتولگانچه،

آلاچقدر. بعضا درسنى ماتورلاو، فائده لى هم تاثيرلى ايتو اوچون معلم تاريخى آدملرنڭ نطقلارن اوقوب هم تابا آلسه آلا حقدن، يا ايسه بر واقعه نى تصوير ايتكان شعرلر بله درسنى زينتلى آلادر. شونڭ اوستينه ده معلم اوزينڭ اوستينه آلفان درسن ياراتسه، تاريخ فنن سويسه، درسى ناچار چقاچق توگلدن.

سويله گانده اورتاچه طاوش بله آشقميچه هم بيك آقرنلاميچه سويلرگه كيرهك. معلم درسنى باشلاماسدن ئلك درسنڭ نى حقدن بولغانن شا کردلرگه بلدررگه كيرهك. اگر قارا طاقتا بولسه شونك - درسنڭ موضو - عسن يازوب قوياغره ممكن. بولاي بولغانده شا کردلر معلم سويلى باشلاغاچده: «بو، نى حقدن سويلى ايكان؟» ديوب بله اوطرميچه معلوم موضوعنى طكلارغه حاضرلنه لىر.

شا کردلرگه ياگما درس، باشقه درسلر بله بر تورلى ده علاقه سى بولماغان بر درس بولوب كورونمهن سن اوچون، سويله نه چك واقعه نڭ آلدننه غى حاللرنى بيان ايتهرگه، كيرهك بولغانده شا کردلردن صوراغره تيوش. بولاي بولغانده شا کردلر درسنى اخلاص بله طكليلار هم معلمه شا کردلرنڭ طرشولارن بله آلا، ايسكى درسنى صوراو چقاغره كوب وقتده اوتميچه ياگما درس بله شغلل نورگه ممكن بولور.

اگر درسنى سويله گانندن صوڭ وقت قالورلى بولسه، معلم اوزينڭ ياگانه سويله - گان سوزلرن شا کردلردن صورى آلا؛ بوده درسنى بلو، اخلاص بله طكللاو اوچون بيك فائده لى بر بولدر.

آرتق وقت اونكارو معقول توگلدن. چونكه
بركشيدن گنه اوزاق صوراب مائاشوب باشقه
شاگردلرگه كوگلسزلك صالو احتمال بار.
بو ايسه فائدهلى اش توگلدن.
ع. عزيز.

اوزى سويلرگه، اورنى چققانده شاگردلردن
صوراب بارورغه ممكندر. نيچك ده زور
پيداغوغلارنك فكرينه كوره صنفده هر بر
شاگرددن صوراو اوچون ۱۰-۱۵ مينوتدن

مكتبلر بزه اعتقاد هم علم حال كتابلارى.

مكتب كتابلار بزنك بالالارغه حس بيرردى
بولمارلارى، همده مكتبلرده فن اوقولماويدر.
قراننك بعض بر بايلاريني ميليونير ايتكان
بورونقى دعالق لار، چوب - چار كتابلار،
مجرد آقچه نيتى ايله باصولدقلارى كى،
حاضرگى مكتب كتابلار بنگده كوبيسى آنچق
شول آقچه نيتى ايله يازلغان نرسه لردن. آنلار -
نك ياز يولولارنده باش سبب، مقدس نيت لار
بولماينچه، كوبسنيچه كسه طولياغى، فورصاق
طوقلغى ايدى؛ بتى چيلر، اوزلرينك بتى لرينى
اير ايله خاتون، يكت ايله قز آراسنده محبت
حاصل بولسون نيتى ايله يازمادقلارى كى،
بزنك كتابلارده بالاغه ملت حسى حاصل بولسون
نيتى ايله يازلغان نرسه لر توگلدر. بر
بتى چينك، بتى بى كيلشمه گانلكتدن زارلانغان
خاتونغه، «كيلوشمه سه نه اشم، بيش تنكه ده
يوموشم» ديو جواب بيرگانينه اوغشاشلى،
تيگى لرننگ شوگا اوغشاشلى جواب بيره چكلىرى
معلومدر. اصول جديده مكتبلر نده اعتقاد
كتابلارى ايتوب اوقولغان نرسه لر، بورو -
نغى زماننك بوزوق كتابلارندن ترجمه ايتوب
ليگان نرسه لردن عبارت بولدقلارى كى،
علم حال اسمنده اولارق تورلى كشيلىر طر -
فندن تورلى اسمده يازلغان نرسه لرده، بورو -

حاضرنده ابتدأى اوقونك تاتارلار آراسنك
عمومى اولارق طارالا باشلاونده شېه يوقدر.
يته كچيسى آكلى كشيلىر بولغان اوللارنك
كوبسنده حاضرنده خلقنك يوزگه ۲۰ سى
مكتبده بولغان اورونلار خيلى كويدر.
اوز بزه بولغان ياخشى اشلرنى هيچده اويالى
«اول بزه بار» ديودن طارتنورغه ياراماد -
يغى كى، اوز بزه يوق بولغان صفت لار ننده
هيچ اويالى «اول بزه يوق» ديورگه تيو -
شلى در. شوگا كوره، مين «بزه ابتدأى اوقو
عمومى اولارق طارالا باشلادى» ديودن اصلا
اويالمايدغم ايله برابر، بزه اورنا وعالى
مكتبلر يوق، ابتدأى مكتبلر بزه
ايسه زور كيچيلىك لربار ديودنده اويالماين.
فرانسوز عالم لردن ادمون ديمولان اسملى
بره، اوزينك «انگليزرنك ترقى ايتووى نك
سرى» اسملى كتابنده فرانسوزلارنك اوقو
ترتيب لرينى بيك نق تنقيد ايتوب، انگليز لار
ايله آمريقانلارنك اوقو واقوتو ترتيب لرينى
بيك شبله ب مدح ايتيه. ايندى فرانسوزلار
اوزلرينك مكتبلرينى تنقيد ايتكانده، بزنك
مكتبلر حقنده نه سويله سه كده يارارلق در.
ابتدأى مكتبلر بزنك كيچيلىك لرى بيك كوب
ايسه ده، ليكن آنلار آراسنده ايك اولوغيسى

۱۱ نچی صحیفه سنده چنب بولونك سبیلری حقندك سوز باشلاب هر قایوسن آچق عباره لر ایله یازغان و آنك ارچ بولون بیان ایتمك . بو عباره لر اوزلری نه چاقلی چی ایسه ، تیگی مسئله لر نك هیچ برندن خبری بولماغان صافی صبیغه آنی اوقوتوده شول چاقلی چی وشولچاقلی کیلوشسزدر . شولوق کتاب نك ۲۰ نچی صحیفه سنده مونه طماغی نرسه لر بار : بدر- فیکه کرگانده قایسی آیاق برلن اول آنلاب کرلور ؟ آندن چقانده قایسی آیاغینی اول آنلاب چغار ؟ عورتینه یا که نچسلرینه فاراو درست مو ؟ بدر فده کچکنه حاجتنی قیلغان کشیگه صول قولی ایله نی قیلوق تیوشلی بو- لور ؟ بدر فده اولوغ حاجتینی قیلغان کشیگه صول قولی ایله نی قیلوق تیوشلی بولور ؟ کتاب نك مونه بو سوال لر نك همه سینه اوزینه موافق جوابلارده بار . کورد کزمو ، ایکنچی صنف بالالارین نك هیچ نه ایله کرلننه گان صافی باشلار- یینه اورناشدیرلغان سؤال و جوابلر نی؟! ..

« کچکنه حاجتنی قیلغان کشیگه صول قولی ایله نی قیلوق کیره ک ؟ » ... آ کولاد کزمو بوسؤال نی ؟ مربی مصنف (педагогъ) نك تل توبی فایده بارغاننی سیزد کزمو ؟ اول بیت ئللله نیندی نرسه لر که اشارت ایته! ... ابتدای مکتب- لر نك کو بسنده اعتقاد کتابی اینتولوب صایلا- نغان بر کتاب ده « الله تعالی یوقلی می ؟ » دیگان سؤال بار . مونه شوشی سؤال غه تیگی بدر ف ، کچکنه حاجت ، اولوغ حاجت ، صول قولی ایله نی قیلور ؟ سؤال لری طابق النعل بالنعل قیلندن موا- فق سؤال لر در . بوسؤال لر شولچاقلی کیلوشسز و چی سؤال لر ، که : دنیا ده بونلار نی اورناشدیر غه

نقی منیه ، حلبی ، تحفه ، تعلیم الصلوة لاردن چوبله نوب یازلغان قالدق - بو صتوق لاردن عبارت در . عالم اسلام نك انقراضینه سبب بولغان تقدیر مسئله سی ایسه ، نق بورونقی چه قالدیر لوب ، حاضر نده ده ملت اوزلر گندن بته طورغان ایته ردی یا صالغاندر . یاشده نوک اوزنده هیچ بر استقلال یوق ایدیکنی ایمان ایتمک بوسکان بر بالانك ، بتون اشنی الله غه طابشروب هر نرسه دن محروم قالاغی بیلگو- لیدر . مکتب ده وقت بالاغه آنك ، بنده قبله آلاچق هر اشنی قیلور غه مکمل اختیاری واستعدادی بار بولغان بر ذات ایدیکنی ایمان ایندیروب چغاره سی اورونده ، بز نك مکتب لر بالانی قابوق اوستینه صالونغان ئو- لوک کبک ، اوز اوزینه اوشانمی طورغان اختیارسز ، مضطر بر جانلی ئولوک ایتمک چغا- ره لار .

الله حقنده ایسه اولوغ کشیلر نكده عقلی ایریشه آلمی طورغان ، ئللله نیندی اعتقاد لار اوگره توب ، بالانی تماما بر مشکک ایته لر . علم حال قسمی نك طهارت ، عبادات بابلارینه کیلگا- نده ، بز نك مکتب کتابلاری اوزلرینك جسم لری هم روحلاری ایله بورونقی بوزوق کتابلار نك ترجمه لریدر . بو کتابلار نك اچنده کیره کلی مسئله لری اوندن اوچ ئولوش بولسه ، کیره کمه گان پلچراقلاری اوندن ییدی ئولو- شدر . بورونقی کتابلارده غی بعض بر مسئله لر اوزنک لر نندن آرنه اوزگار تلمک لری حالده ، کوبسی بتونله ی چی کوینچه ترجمه ایتمک- لگانلر . مثلا ایکنچی صنف بالالارینه اوقوتور اوچون یازلغان « طهارت » اسملی کتاب نك

تاغیده بیان ایتولگانلر. بو اورنده ئلی مصنف مشهور رهك لرینی گنه صاناب، تاغی ده آنلارنڭ بایتاق بار ایدکارینه اشارت ایتکان. مصنف افسندی آغای. اونی نڭ خاطرلرینی طابار او. چون، صاناوده شولچاقلی قزوب کیتمشدر، که: اول نمازلرنڭ آراسنده شریعت اسلامیده ثابت بولماغان بر نیچه بدعت نمازلرنیده نماز ایتمشدر. عرب عالم لرندن بره «اسلام دینی ومسلمانلر اهل اسلام نڭ فرض ایله مستحبنی، حرام ایله مکروه تنزیهینی بر صانا. دقلاری اوچون بتدیلمر» دیدر. مونه بزنگ مکتبلر بزدهده فرض ایله مستحبلر، حرام ایله مکروه لر برسی برسندن آیورلماينچه بولامق ایتوب یورتیلر. هادی آطلاسف.

(الله اعلم) تاتار باشندن باشقه باش طابولماز. بزنگ علم حال کتابلارنده ئله نیندی نفل نماز. لاریده بار. عبادات اسلامیه مجموعه سینڭ دورتنچی جزئی بولغان «جماعت» اسملی کتابده اول حقه مونه نرسه لر بار:

مشهور نفل نمازلاری اوشبولارد: ۱ - حاجت نمازی، ۲ - استسقاء نمازی، ۳ - توبه نمازی، ۴ - طواف نمازی، ۵ - کسوف نمازی، ۶ - خسوف نمازی، ۷ - سفر نمازی، ۸ - شکر نمازی، ۹ - اشراق نمازی، ۱۰ - ضعی نمازی، ۱۱ - اوایین نمازی، ۱۲ - تیچ نمازی، ۱۳ - هول نمازی، ۱۴ - مسجد نمازی، ۱۵ - استخاره نمازی. مونه بو نمازلار قسقه چه بر قات صانالدقلارندن سوکره اورون ایتوب عربچه دعالاری ایله برابر

شعر.

کوزلرگده نیندی قان؟ ئه؟ کوزلرگده نیندی اوپ؟
 کوزلرگده قانلی حسرت... کوز قاراشکده بؤلوط!
 کوکره گگده قورقنچ قارغش... چقارما قارغشک! -
 مین یاراتیم! ره نجرم! مه، طوت قولمنی، قورقما، طوت!
 کوکره گگشی کیر! کوتهر باش! کوزلرگنی نورلا - باق:
 کیڭ یالان، راحت یالان! طاوولار! ئه نه، کوکره یراق
 نورلی بر یولدن. صولا ایرکن، صولا! طاوغه قارا:
 طاو طوزنده کوکره یولدن... طاو باشن کور: نیندی آق!
 کوزلرک نیک یالتیری؟ ئه له طاغنمی قانلی یهش؟
 ره نجه سڭ سین مینی! آله قارا! قول بیر، سؤیلهش!
 آله ایرکنک، بییکک، طاو، ماتور بولدن، سما!
 کوکره گگش کیر، کوزلرک آچ، بار، یوگور، من، کوکره آش!

امین

ابتدائی مکتبہ اردہ او قولاً طورغان فنلر و آلارنڭ پروغرامماسی.

او قو و یازوغه اویره تونڭ او لگی
باسقچی.

او لگی زمانده معلمده هم آنا آنلارده
بالالارنی تیزرک او قورغه اویره تو اراده سی
ایله طوغریدن طوغری او قوتورغه باشلاغانلار.
بزنگ ایسکی مکتبلر بزده ده، بالالارغه او لگی
کونده اوک الفبا کتابی طوتدروب، آلا رغه
حرف ومدار (слоги) حفظ قیلدرورغه کر-
شکانلر. لیکن بو اش پیداغوغیه و علم تربیه گه
بتونله ی خلاف بر اش بولغانلقدن حاضر
بتونله ی متروک ایندی.

بو زمانده اصول تعلیمدن بر آز معلوماتی
بولغان هر بر معلم و معلمه بالالارنڭ مکتبکه
کرگان ساعتدن اوک درس طیکلارغه اقتداری
یوقلغن بله و آکلیدر. درس طیکلی آلور
او چون بالالارنڭ کامل اعتبارلی بولولاری
برنجی شرطلاردن عد قیلنادر. بالالارنڭ
اعتبارلارینی ایسه مکتبکه کرگان ساعتده
و کونلرده مکتب نڭ جهاز واسبابلاری، ترتیب
و تنظیمی تمام جلب قیلوب، یواشراقلارینی
فاوشاتوب و قورقتوبده بیسه رهدر. شونڭ
او چون بالالارنی مکتبکه قبول ایتکچ، آلارنڭ
بر ایکی کون وقتلارینی کرشو درس لرینه
صرف قیلو تیوشلی بولادر. بو درس لر ایسه
بالالارنی مقصودبز بولغان او قو و یازدر و
تعلیمینه کرشورگه حاضر ایملر.

او نو و یازوغه آیروم اویره تو اصولی
بلهن او قوتقاندہ او قورغه و یازارغه اویره تو
تمرینلری برگه یورتیله؛ او قوتورغه ده هم یاز-
درورغه ده خصوصی ساعتلر تعیین قیلنادر.
ابتدائی مکتبلرده طوغان تاتار تلبنزی او قوتو
او چون اوچ باسقیچ اوتەرگه طوغری کیلوب،
هر باسقیچنده او قوتو هم یازدر و تمریناتی
اجرا قیلنورغه تیوش. او لگی باسقیچنده حروف
هجانڭ آوازلاری اویره تلوب الفبا کتابی
او قوتلادر. شولوق باسقیچده بالالارغه اورنهک-
دن قاراب حرفلر، سوزلر هم جمله لر کوچر-
تیله هیده جمله لرنی سوزلرگه و سوزلرنی
آوازلارغه آیورتوب املا یازدر یلادر. ایکنچی
باسقیچده او قو کتابندن او قورغه اویره تو
تمریناتی دوام ایتدروب، او قوغانینی تلدن
سویله رگه اویره تیله هم یازونی قاعده لری ایله
برابر اویره تورگه باشلانادر. او چنجی باسقیچده
ایکنچیسینده گی او قوتو و یازدر و تمریناتی دوام
ایتدربلوب تاتار تلبنڭ صرف و نحووندن
ابتدائی معلومات بیرله هم املا دوام ایتدربله.
بونڭ اوستینه انشأ تمریناتی ده اجرا قیلنا.
او قوغه و یازوغه اویره تونڭ عمومی طریق
شولای. حاضر هر بر باسقیچده غی شغلنڭ
طریق و ترتیبینی تفصیلی ره و شده سویله یه-
چکبیز. حسن خط، ابتدائی مکتبلرده آیروم
بر فن بولوب یورتلگانا لکدن، آنی اویره تو
اصولن آیروم کورسه تر بز.

کوشو درسلىرى:

کوشو درسلىرى ايکى تۈرلى بولورغە تېوشلى: (۱) معلم نىڭ شاگردلىرى ايله، آلارنى سوزدهگى طاوشلارنى اوقتورغە حاضرلەو او- چون، قىلغان، مکالمەسى (۲) شاگردلىرى يازوغە حاضرلەو اوچون آلارغە صزقلر صزدرووی. معلم نىڭ شاگردلىرى ايله قىلغان مکالمە سندن مقصود (۱) بالالارنى مکتەبگە چىزار و اسبابلارى هم ترتيب و تنظيمى ايله بلشلەندرو (۲) آلار- نىڭ فکر و معلوماتلارنىڭ درجەسىنى بلو. مکتب معيشتى باشدانوق ترتيبلى بولورغە هم معلم ياكى آلغان بالالارن اولگى كونلرده- اوك مکتب ترتيبى ايله بلشلندره باشلارغە تېوشىلدر. مثلا: مکتبگە قاي وقتە كىلوبىبتەر- گە، مکتبده درس هم تنفس وقتلارنىڭ اوزلرن نىچك طوتارغە و يورتورگە هم معلم و ايبكشلىرى ايله نى روشده معاملە قىلورغە، كىتاب، طاقتا، قلم، گرىفل، قارا كىبى نرسەلرىنى نىچك يورتورگە، آلارنى كىرەكمەگەن وقتە قايده قوبارغە، معلم قوشسە آلارنى نىچك ونى روشە بوقچە و كرسى اچندن آلورغە ياكە سالورغە. عادتده بالالار نرسەلرىنى كرسىدن آلغانده وقويغانده شاوليلار و طاوشلانالار. شونىڭ اوچون معلم شاگردلرن كىتاب، گرىفل، طاقتا، دفتر كىبى اوقو اسبابلارىنى طاوشسز، بر يولى ترتيب بلەن آلورغە و قوبارغە اوگرەتو تېوش. البته بو ترتيبگە بالالار تېز توشونسولر دىوب اميد ايتو، ياكە بىك تېز توشونسولر دىوب آلاردن طلب قىلو تېوش توگل. بو ترتيبگە بالالارنى عادتلەندرو اوچون شىكسز كوب وقت كىرەك. فقط معلم هر وقت ياكى

شاگردلرنىڭ مکتب ترتيبى بوزولارن كوروب و تىكشروب طور و رغە تېوشلى هم بالالار طرفندن ترتيبسزلىكنى كورسە، صبرسزلانوب اچولانورغە يارامى، بلكە طنچقنە و تدرىجى روشده تنبىه قىلوب اوشبو ترتيبگە اوگرەتورگە كىرەك. ياكى شاگردلرنىڭ مکتبگە كىرگەنچە بولغان معلومات و فكرلرنىڭ درجەسىنى بلور اوچون يىكلچە سؤاللىر بىروب، اول سؤاللىرگە بالالاردن جواب آلورغە هم كچكەنە حكايەت لىر سويلەب، شولارنى بالالاردن نكرار قىلدرورغە تېوش. بالالاردن اوزلرنىڭ و آنالارنىڭ اسملرىنى صورارغە، مکتبگە كىرگانچە نى اش اشلەگا- نلىكلرىنى صوراشدروب مکتبدهگى و مکتبگە ياقىن بولغان نرسەلر حقندە سؤاللىر بىرو و سويلەندرو غايەت فائىدەلدر. ياكى شاگردلرنىڭ جوابلرنىڭ قىسقىرى، بىگرەك سوزلرنىڭ طاوشلارنى اچق ايتدورب ايتمەولرى هم سوزلرنىڭ درست بولماويدر. معلم شاگردلرنىڭ سوزلرنى اوزى كىبى آشقىمى، قچقروب و اچق ايتوب ايتولرن هم جوابلارى يارتى يورتى بولماون طلب قىلورغە تېوشلى. بو ايسە بالالارنى درست سويلەرگە اوگرەتونىڭ باشيدر. معلم بر ساعتنىڭ يارتىسىنى مكالمەگە كىرەك قىلسە، قالغان يارتىسىندە بالالارغە آلارنى يازدورغە حاضرلەو اوچون، صزقلر صزدورر. بو صزقلرنى صزدوردن ايکى مقصود حاصل بولا: (۱) بالالارنى يازو يازغانده نىچك اوطو- رورغە هم قىلملرن نىچك طوتارغە اوگرەتو (۲) مەكەن قدر آلارنىڭ قوللارن و يازا طورغان بارماقلارون حركىتلندورگە اوگرەتو. يازدوروشغىللىرى ايکى تۈرلى اشدىن عبارت:

پوچماقلى، دورت پوچماقلى وكوب پوچماقلى
شكلكلر). بولار ايكي سىده بالالارنى حرفلارنىڭ
جزئلىرىنى بازارغە حاضرلىيەر.
مخى الدين قىر بانعلينىف.

(۱) عمودى، هم اھلىجى صرقلار صذر و
(۲) شاقماقلى صرقلار اوستينه تورلى عادى
شكلكلر ياصاتو (مثلا ترهزه رامكه لارى، اوچ

بىزنىڭ مکتىبلەر.

چىلرنىڭ بو نقتىدە آپدراولارى شىبە سذر.
حالبىز بولاي ايكان. نيك صوڭ بالفعل اصلاحقە
كرشمىز؟ چىلو شوب مکتىب پىروگراملرن
تۇز وگە، امكان يوق ايكان نيك بىر جىرىدە
وژورنال آشا بىر قارغە كىلەمىز؟ كوز شىلر.
بىز مکتىب سىياستن شاولانوب مکتىب عالمنىڭ كى
اوستىنىڭ اوچون آقتق قۇتلىرى بلەن طرشقان
وقندە بو خىرىسز يانوزنىڭ گناھلرن كىمگە
يوكلە تور بىز؟ كچن سنە وىرانلقە اونىكان
مكتىبلر بىز بو سنە دەمى شولاي قالور؟ بىزدە كى
بو آغشنىڭ نھايەسى توكە نور ساعىتلىرى
بولورمو؟ ملت نامنە دىوب كورسە تورگە فكىر
آچارلق بىرگنە مکتىبىزدە يوق بىت! توگل
ابتدائى مکتىبلر، رشدى واعدادى مکتىبلر بىزدە
فكىر آچلوغە خىدمت اىتە آلەمى. بىزدە اوقوچى
اوزى كىم، اطرافندە كىلر بار، ملت نەرسە،
وطن نەرسە، طورمشىنى، آنى نىچك توزەرگە
تىوش، احتىياجاتنى نىندى يوللار بلەن اوتەلە،
بىرسىدە بىر مکتىبەدە اوبىرە تلىمى. بىزنىڭ رشدى
واعدادى هم «عالى» مکتىب بىترگانلر بىزدە،
كشىگە سويلەرلك فكىرى بولسەدە اوزىنى بولغە
صالورغە بىر نرسە حاضرلى آلماغان بولا. عمرى
بوىى طورمشىدن زارلانوب وقت كىچرە. مونە
بولار باردە: مکتىبلر بىزنىڭ طورمشىدن بىراقلىغن
كورسەتە.

«مکتىب» مچلەسندە ابتدائى مکتىبلر
پىروگرامماسىنە دائر خىلى فكىرلر يۇرتلىدى.
جىدى مقاللر بلەن ياخشوق فلسفەلر سويلە.
ندى. بعضى لار رشدى لىر پىروگرامن اصلاحنىدە
تقىم اىتدىلر. لىكن حاضرگى آغشقە دقت
بلەن فارالسە مکتىبلر بىزنىڭ بىرەر بولسكى
قندە غنە توگل بلىكە عموما اساسسز پىروگرامدە
بولدقن بىيانغە مچبور بىز. زىرا، قايسى غنە در.
چەدە كى مکتىبلر بىزنىڭ پىروگرامىنە فاراساق دە
بىزنىڭ تىلەكلر تامين اىتلەمەگان. احتىياجات بىزغە
مناسب پىروگرامنى بىرسندەدە كورە آلەمىز.
ذاتنا بو امىدسز كىدىش روسىيەدە، بىزگە باشقە
ملت مکتىبلرنىدەدە حكىم سۇرمىكەدر. حتى ملت
حا كەدر وس لارنىڭ دە ابتدائى مکتىبلرى اوقو.
چىلارنىڭ مەبىشتىنە مناسب پىروگرامك توگلدر.
اوقودن مقصود: فكىر آچو، كشىنى طۇرمشقە
حاضرلەو بولورغە تىوش. مونە شول ايكى
مقصد طابلىغان مکتىبلرنى طۇرمشقە موافق، آلالر
طابلىماغاننى طۇرمشىدن بىراق مکتىب دىيلور.
بو مناسبت بلەن اوز مکتىبلر بىزگە قاراغاندە
ابتدائى سندن نا عالى نە قدر بىرگنە اولسون
طورمشقە موافق نى طابا آلور بىزمى؟ احتىياج.
تېز اوتە لىگانلرى چقارمى؟ اىشتە آرنغە انصافى
بارلار بو سۇاللىرگە اىجاب بلەن جواب بىرە
آلماس. وجدان مچا كەسندە سوز سويلەو.

مکتب پر وگرا ملارنده ايک مہم قسمنی علم حال، دعاقلار اشغال اینکان. البته علوم دینیه گه بیک اعتناء ایتلورگه تیوش. لیکن دین، اول، اویلاغانچه، اوقوب بترمه سلک بر نهرسه توگل بیت. آنی بیک جیکل ایتوب اوقوب، بیک نق ایتوب طوتارغه مکن. فقط یولی بله ننگنه بارورغه کیرهک. ابرار اوچون بولغان مکتبلرنک حالی بولای بولسه، یارطی بولسگبزی تشکیل اینکان قزلار مکتبی طاغن ده ویرانلقه، طاغن ده خرابه ده سوک بو نیدن؟ شبهه یوق، مکتبلر بزنک طور مشدن یراق طور ولارندندر. ا. ماعیل عابدی

ریاضیات، علم اشیا، علوم طبیعیه درسلی فکرنی نی قدر شومار تقانلغن هر کم بلسه کیرهک. جغرافیه، تاریخ درسلیرنک ده ملت و وطنی سویه رگه خدمت ایتووندن ماعدا معلوماتنی کیگه یتووی معلومدر. شولایوق رسم و اشکال درسلی ده قول شومار توغه غنه توگل صنائع نفیسه گه یول آچا. مونه شولار بزدہ کو بومو اوقتلا سوک؛ بعض مکتبلر بزرگه پر وگرام، بیزر. اوچون فی الجملہ گنه کرنلگان بولسه ده واقعا اہتمام بلہن تعلیم ایتلنہ می؛ یوق! مہ گگی یوق! ہم بو ره وشچہ بارغانده بولاچق ده توگل. بزنک

آمیریکا ده ایبو تربیہ سی.

III

تربیہ سی بالالارغه تورلی نصیحت سویلہو، ادب و تربیہ قاعدہ لری یادلاتودن عبارت - دیوب بلنہی. بالالار ایبو تربیہ سن ایبو اچندہ ئلوغ کشیلرنک سوزلرندن یورش، طورش، وقت اوتسکارلرندن اویره نہلر، کیرهک ایبو اچندہ و کیرهک بتون ئدیلہ نہدہ اوز تربیہ لری اوچون جانلی مثاللر کورہ لر. بالالار ئلوغ کشیلرنک هر تورلی طور مشن معاینہ برلہ بر نهرسه، بر خلق بر فکر حقندہ سلہی یا ایجابی بر قرارغه کیلہر.

بالانک صبی وقتی آناسی یانندہ اوتکن - لیکن تربیہ ده جانلی مثاللرنک برنچیسی بالانک آناسی ساناورغه تیوش. جانلی در - سلرنک برنچیسی آنا، مہمی آنا و بو ایکوی نک یانندہ اویوشقان ایبو اچی طور - مشی دیہرگه یاری. بالانک آنا، آناسی

آمیریکا ده بالالار تربیہ سی نک قایسی غنہ جہتن آلمہ، اوچ وقتدہ، اوچ اورندہ بیرو لہ طورغان تربیہ نک نیگز لرن تیکشروب قارا - سہق بولارده غی مقصود و عرض نک بر ایدوکن کورہ بز. کیرهک ایبو تربیہ سنک، کیرهک مکتب تربیہ سنندہ و کیرهک جماعت تربیہ سنندہ بولسون، آمیریکا لیلارنک طوتقان یولی بر گنہ: حر آمیریکا مملکتنی اوچون استحقاقلی وطن کشیلری یتشدر و.

تربیہ گه بزدہ گیچہ فارغاندہ «ایبو تربیہ - سی برلہ وطن کشیلری یتشدر و» دیگان سوز بر (парадоксъ) کبی کورنسدہ، آمیریکا لیلارنک تربیہ نی آکلولاری مونی بیک یکل ایتوب قالدرا، آلاچہ بو بیک مکن اش. آمیریکا ده باشقہ تربیہ لر شیکللوک ایبو تربیہ سنندہ بالالارغه کتاب آرقلی بیرلمی؛ ایبو

تیره سنده قایناغان طورموشدن آلمان و کور-
گانلری مونه نیلردن عبارت:

قویاش چغو برله بتون ایبو اچی آباق
اوستنده: بالالار همه سیده طورغانلار.
کوننک برنچی طورموشی آنا یاننده باشلانا،
عائله نك همه اعضاسی آنا تیره سنده مانتاشا:
ایر خاتونینه - آناغه ایرتهنگی آشنی حاضر-
له وده بولوشا، زورراق بالالارنك قایسی
بره واری طاباق، صوت، آش اورنی حاضری،
قایسی بره واری ایبو اچنك كچكنه بالابولغانك جوانا
آنی چووندرا، کیندیره، قاری، آناسینه جایلاب
اشلرگه ایرك بیره، قایسی بره وی یاقینده غی
کینتدن کومهچ، سوت و گازیته آلوب قایتا.
حاصل ایرته برله طورمش نك منبعی آشخانه
بوللا. همه بالا آنالاری یاننده اشکه مداخله
ایتلر. برکمه تیک طورمی، آشخانه ده اش
بیک طغز بولماغانده ایرتهنگی آش حاضرله-
شو خدمتندن کوب وقتده آنا کشیگنه آزاد
ایتولسه ایتوله. آنا نك آشاغاچ، اچکچده
اشکه کیته چگن، آنده کون بویی سیکز -
اون ساعت خدمت ایته چگن اعتبارغه آلوب
آناغه استراحت ایته رگه وقت بیرلر. استراحت
دیگاچده اول ایندی البته یاتوب یوقلامی،
اول بو وقتده فکر اشی برله مشغول بولا:
ایرتهنگی گازیته نی اوقی، قاری. صوکره اول
آش یاننده، اوستهل توگره گنده گازیته ده گی
خبرلر نی خاتونینه سویلی، قایسی بر مسئله ده
آنك برله بحث قیلوشه. کوب وقتده آنا اول
مسئله لر حقنده اوز فکرن بیان ایته. آلا رنك
طورمش او چون اهمیتن کورسه ته. شولوق
اوستهل توگره گنده او طرغان بالالارده بوخبر-

لر نی طیکلایلار، نگی مهم مسئله گه قولاق
سالالار، آنا، آنالارنك طورموشنده نینده ی
مسئله لر نك مهم سانالووین کوره لر. قایسی
بر زورراق بالالارده مسئله گه قیاتوشالار،
اوز فکرارون، مسئله بیگره کده بالالار
طورموشینه تعلقی بولغانده، قستروب قویالار.
آنا آناسیده بالانك هر سؤالینه اهمیت
بیره، کیرهک بولسه بالانك سوزینه جواب
قایتارالار. بالالار نی بر وقتده ده «سیئا نیگه
اول؟ باشك یش ئه لی! کوب سویله مه!...»
دیوب آلا رنك برنچی تل کلرن باصوب قو-
یمیلار، آلا رنی «بالا» دیوب کیمستوب
قارامیلار، بالالارغه ده ئلوع کشیلرگه جواب
بیرگاندا ی تیوشلی سوز قایتارالار.

کون صاین ئه له نیچه مرتبه تکرار ایتوله
طورغان شوندا ی کارتینالاردن بالانك فکرنده
طبیعی صورتده نیلر اورنا شورغه تیوش؟

برنچی مرتبه ده - بالانك کورگان نهرسه-
سی: آنا، آنادن باشلاب زورراق بالالارغه
قدر هر قایوسی ایرتوک اشکه یابوشالار،
آلا رنك کونی عمومی اش برله باشلانا، هیچ
کم تیک طورمی. هر کم آشارغه محتاج بولغان
کبی اشلرگه ده مجبور. عائله اعضالرنده
«باش»، «قویرق»، «آباق» لق صفتلرینك
بولماوی، هر کشینك تیگن، بر حقوقلی
ایدوکن بالانك فکرنه اورناشدرار.

ایکنچی جهتدن - ایبو اچنك گی طورموشنك
چیشمه سی آنا ایدوگی بلونه: شونك او چون بالا
یه شده نوک آناسن قدرلی، طورموش سعادت
آکارغه باغلی ایکانن توشنوب، یه شده نوک
بالا آناسینه محبت ایته، همه سؤال لری،

ساعت ۱۲ بولا؛ دخی آش خانه و آش بولمه سنده حرکت باشلانا. مکتب بالالاری تنفس وقتنده ایبولرینه آشارغه قایتقان بولا. لار. آنا، دخی زور بالالارنڭ یاردمی برله آش حاضرلی، یا که بالالار قایتور آلدندن غنه باشلانغان اشنی برگه له شوب تمام ایته لر. آتازنڭ اشلی طورغان اورنی ایبودن بایتاق چیتده بولغانده اول توشکی آشقه ایبوگه قایتیمی. کوب وقتده یاقینده اشله گانده توشکه قایتوب یورمیلر.

۶-۷ یه شهرلک بالا آتاسی نڭ اشلی طورغان اورنینه توشکی اشنی ایلتوب بیره. آتالارنڭ کوبسی فابریک، زاؤود کبی اورنلارده اشله دکلرندن آش ایلتکن بالاشول باروب کیلوب یورگانده اول هنر، صناعت اورنلا. ری نڭ اچن کوره. آمیریکا بالالاری نڭ کوبسی یه شده نوک فابریک، زاؤود کبی بیرلرینی شول طریقه کوروب، بلوب اوسه لر. ههر یاگنا نهرسه دن بیک تیز تاثیرله نوچی بالالار اوچون بو کورولر البته ارسز قالمی. مکتب بالالاری آشیلارده، آنالارینه طاباق، صاوت جووده بولشوب، اشنی بترگاچ، ینه مکتب که کیته لر. آلا ر ایندی مکتبدن ساعت بر ۳ لرسز فاینمیلار. ۳ که قدر بولغان وقتنی آنا دخی ایرته نگی کبی ئه لی ایبو اچنده گی اشلرینی باشقارو، ئه لی یهش بالالارنی قاراو برله مشغوله بولا. خلیل ابوالخان. آخری بار.

همه کیگاشلری برله بالا آناسینه مراجعت ایته باشلی. اوسه، اوسه باشینه توشکن همه مشکل مسئله لرنی حل قیلوده آناسینه کیگاش ایته، بالا اوز طورموشنده هیچ بر نهرسه نی آناسندن یه شرمی.

ایرته نگی آشدن صوگ آنا خدمت که کیته. ایبو اچنده اوقو یاشنده گی بالالار بولسه، آلارده آش اورنن چپوشقاچ، بولمه. لرنی سبروب تیپوشلی ترتیبکه صالحاچدن، ساعت ۹ لارده، مکتبکه کیته لر. آنا که چکنه بالالار برله گنه ایبو ده فاللا.

حاضر ایندی آنا، بر یاقدن ایبو اچنده اشلرینی باشقارورغه و بر یاقدن یهش بالالارنی قارارغه، اویناتورغه، چو و ترغه مجبوره بولا. بالا. لارنڭ یهش لرینه، قابلیتلرینه قاراب بالالارغه قزقلی، قزقلی تورلی اوینولار کورسه توب بیره ده اوزی ایبو اشلی برله مشغول بولا. یلنڭ وقتینه هم طشقی هوانڭ یاخشلی لغینه قاراب یهش بالالارغه طشده اوینارغه ده ایرک بیرله. بو وقتده بالالار اوزلری تله گان اویننی صابیلارغه، اوزلری تله گانچه اوینارغه اختیارلی بولالار. فقط بالالار اوزلری اویناب آروغاچ، یا که هوا بوزولو سبیلی طشده گی اویننی طوقناتورغه مجبور بولغاچ، ئه نکه لری یانینه قایتالارده، آنالارندن «ئه کییه ت» لرسویله ونی اوتنه لر. آناده باشنده گی تورلی عکایه و ئه کییه ت لرنی آقتاروب برر نهرسه سویلی. آنا بر نیچه مینوت وقتن بالالارغه قربان قیلا.

تەن درسی

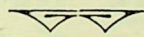
۱۷

تەن درسىندە معلم

معلم بولغان كىشى تەن درسى بل شاگردلارگە نىنداي وضعىتنى بىرورگە، نتيجه دە نى ايتوب چىقارغە تەسە اوزى آنى تاماملە حائز بولورغە كىرەك: شاگردلارگە «حاضر - اول» وضعىتنى تعريف ايتكاندە اوزى اوچ بوكلم بولوب طورسە اول معلمنك تەن درسندن شا- كرد هيچ برفائده آلا آلماس. معلم شاگردگە نىندى گنە بىر وضعىتنى اوبراتكاندە اول اوزى آنى هيچ قصورسز ياصى آلورغە كىرەك. هر بر ياكما نرسەنى شاگردگە اوگراتكان وقتندە اول بتون شاگرد ايشتورلك، آچىق ايتوب آكلانورغە صوكرە اوزى ياصاب كور- ساتورگە كىرەك؛ اخطار اوچون اول دن شول وضعىتنك ياكلش وآلاى ياصارغە يارامى طو- رغاندە آيروم ياصاب كورساتوب «بولاي ياكلش شونك اوچون موندن صاقلانكز،» دىرگە تيوشدر. هر درسك گى شيكللى بىگرەك تەن درسىندە معلم بتون اوضاع واطوارى بلن شاگردلرينە نمونە بولورغە تيوشدر. آندن بتون شاگرد اورنەك آلا؛ آكما قاراب ملت بالاسى اوزن توزاتە. شونك اوچون تەن درسندە معلم افندى بىك تازا كىينگان بولورغە تيوشدر. كىيمندە طاب جىبيرق اثرى هيچ كورنمىچە، اوتوكلنگان وازلرى جىيرندە بولورغە كىرەك. شولا يوق درس وقتندە معلمنك كىيومي، كور- سەتە طورغان وضعىتلرنى فاپلاردى اوزون، حركتلرگە مانع بولوردى طار بولماسون. ضا- قالى قرغان، ميبغى توزوك، ساچى نە بىك

اوزون نەدە بىك فسقە حاصلى تەن درسندە معلم اچى، طشى بلن سويكەلى، جانلى، شن و شاطر بولورغە، اوزن سويدرە، شولوق زمانە اوزينە اطاعت ايتدرە بلورگە كىرەك. معلمنك طاوشينك دە زور اهميتى بار. قوماندان بىرگانده همه شاگرد آكلارلق بولسون. بو درسك هيچ بىر وقت معلمگە آرغانلق، استە كسزلك سىزدررگە يارامى، هر وقت دردى، آچق يوزلى بولورغە بتون وجودى بلن آكما بىرلورگە و بودرسنى چنلاب سويگانن هر بر حرکتى بلن كورسە- تورگە كىرەك. شاگردنك عزت نفسن رنجيدە ايتمسكە معلم صوگ درجە غيرت ايتەرگە تيو- شد. شاگردنك عيبن ايبدە شلرى آراسندە يوزينە ئەيتو: سين چاتان، سين چولاق، سينك قولكندن بىر نرسەدە كىلمى، ملت سيندن نىندى اىگلك كوتسون الخ.. شيكللى سوزلرنى استعمال ايتو بو درسە معلمگە حرام. معلم درس اثناسندە شاگرددە كورنگان عيبنك اسبابن ازلرگە مجبوردر. شاگردلردە گى كىمچىلكنك كوي اوبراتوچىدن كىلگانلىكن هيچ بىر معلم اورتەماسقە تيوشدر. درس وقتندە معلم، شاگردلرنك همهسى كورنوردى و اوزينك هر بىرى شاگردلرنك كوزندن قاچماسدى بىوك بىرە بولنورغە كىرەك. ياصاتىلاچق طو- روشنى سويلاب، ياصاب، ياكلشلارن اخطار ايتكچ شاگردلرگە ياصاتقاندە اچلرندن ايكى، اچى ياكلش ياصاسە، شول حرمت بتكچ، راحت طور- وضعىتنندە ياكلشلارنى سويلاب

کیلگاننی اشلرگه تیوشدر. درسنی اشتها بلهن باشلاتقان کبک، بترگاندده اشتها بلهن تمام ایتو معلمنک اوستالغینه باغلیدر. هیچ بر شا کرد اچدن بولسه بیله «اللهغه شکر بتدک، قوتولوق» دیمه سون. بر ساعت سیزلمی ده قالسون. تطبیقات مکتبند چاغنده، ابتدائیه بالالارینه معلمیز تن درس یی صاقتانده وقت جیتوب قنغراو شالترغانی حالده شا کردلر - معلم افندی، ئهلی برده آرمادق طاغی آزاراق غنه یاصیق دیوب یالندیلار. شولوق درسنی ایکنچی وقت ایبد اشلر بزدن برسی بالالارغه یی صاقتانده قنغراو شالترارغه اونیش مینوت قالا بالالاردن ایکی، اوچی - معلم افندی، کو بدن قنغراو شالترادی ایندی دیدیلر. بو واقعه هر بردهده بولورغه ممکن. مونی بولدرماو معلمنک اشی، معلم ایسنه ب کیرلوب، صوزلوب طورسه بو درسنی بیش مینوت دوام ایتدر وده بیک چین ب-ولا. حبیب زینی.

وزات-کانده فلان افندیلر یی صادیلار صورتنده توکل، بلکه «بو حرکتی بیک یاغشی یی صادکنز، یالغز اچکنزده بر ایکی افندی درست یی صای آلمادی، مونه شولای یی صادیلار، بو یی گلش، موندن صافلانکنز، مونه درست یی شولای؛ اول افندیلر واون باشلاری دقت ایتهرگه تیوشلی.» صورتنک تنبیه ایتهرگه کیرهک. آله یی صاوی آور وضعیتلر کوریلچک. بوندیلارده شا کردلر تیزوک موفقیت کورسه ته آلمیلار، انبتگه لر، انتظام بوزولا باشلی؛ بوندای وقتلرده شا کردلر نی اول وضعیتده کوب طوماسقه و آرتنچوق یغشی یی صای آلا طورغان طوروشلار یی صاوتوب آلا رنی ده رده ندروب آلو تیوشدر. انتظامغه رعایت بودرسده برنچی اساسدر. برکنه توری طوروشنی قابات قابات یی صاوتوب اویرانوچیلر نی یالقدرماسقه کیرهک. شا کردلرده ایرنو، یالغو اثری کورنو بلهن معلم همان آنی یوق ایتو اوچون قولندن

اداره گه مکتوبلر.

I

لکن بو هنرلرنک اویره تیواوی شول قدر ترتیبسن، شول قدر چووالچقدر، که فائده لر اورنینه حسابسن ضرر لر بیرهدر. بزنگ مکتبلرنک کوبسنده برنچی، یا ایکنچی صنف ابتدائیه شا کردلرینه جب ایله قروچوق یا اویوق به یلی طورغان اینه لر بیرلوب به یله و اشی اویراتیله باشلی. لکن بنمچه قول هنرلری رشدی برنچی صنفدن یادورنچی ابتدائیه دن اویراتیله باشلارغه تیوش. چونکه یا کغانه بازو طانوب، او قوغه کوکل قویوب هوس ایله اوقی باشلاغان بالانک قولینه اش بیرلسه، بالاده،

(۸) نچی صان مکتب ژورنالنده زینب خانم کمالیه ننگ «معلمه لر دقتینه برنیچه سوز» اسملی مقاله سینی اوقودم. اول مقاله ده گی سوز- لر بیک توبلی، حاضرگی قزلارغه مخصوص مکتبلرنک کوبسی شول مقاله ده گی سوزلرگه مبتلی بولد یقندن مینده شول طوغریده بر ایکی سوز یازمق بولوب قولیمه فلم آلم. درست بزنگ جدید اسمی طاقتان مکتبلر- بزنگ هر قایوسنده قول هنرلری اویره تیل.

بيك آز معلومانلى بولسەلارده، اشلەگان اشلرى غايەت پختە، نچكە روشە تىكشەرلۈپ اشلە- نگانلىكى كور يىنوب طورادر. اوقو عالمينە يا كذا آياق باسقان خاتون قز دنيا سينك اوقو- دن بىگرەك قول اشلرينە اهميت بيرووى تحسين فيلوناقچ شيلردن توگلدەر.

اوقونك كيرەكلەگن آكلانغان، نە ايلە، مشغول بولسەدە اوقودن هوسى قايتماسلق رو- شە تەليم قىلنغان قزلار بزغە اوقوغان فنلرنن گوزەل، توبلى معلومات بيرو اوستينە قول هنرلىرى اويرەتوب آلارنى زينتلەسەك، كىلە- چك اوچون هر طوغرىدە معيشت فيلورغە حاضرلىكى ايتوب تريبە قىلسەق بيك گوزەل بولاچقىر.

اوستىنگنە اوقوتوب امتحانلارده خلقناك كوزن بويابو، «نېندى يىخشى اوقوتقانلار» ديوب ايتدورر اوچون قول اشلرى ايلە مکتبىنك استينالارن زينتلەو هيچ بىرىرى طورغان اش توگلدەر.

كاسىلى ف. شىريە.

II

چىنگىز خان حقدە ياشلاش فكر.

قاسم افندى بىكەولف جنابلرىنك «نمونە ترقى» اسملى بىر تركى قرائت كىتابىندە: يرتقىچ ظالم چىنگىز خان دنياغە بولغان سلطان اول دنياى گىزگانندە بيرو اوستىنن آفندى قان ديوب باشلانغان بىر نظم كوروب ايسم كىندى. اسمى آلتون بىرلە يازوب قويولورلىق، تار- يىغىزغە منگولك شان شرف بيىرلك بىر جها- نگىرنى بوروشچە مسقل ايتوگە تأسف ايتماو برده مەكن توگلدەر. ناپاليون بوناپارتنى

بيىرلىگان اشنى تىز آكلاب ماتور ايتوب اشلى آلسە، آنك اشكە هوسى آرتوب هر وقت شونك ايلە شغلنەچك، يندەدە ماتور راق پختەرەك ايتوب اشلەركە طرىشەچق. اوقونك كىرەك بىر نرسە ايكانلىگن چىن روشە آكللا- ماينچە غنە اوقوغە هوس قىلغان ياش بالالار- نك ايكىنچى بىر نرسەگە كوكل قوبوب، شونك ايلە شغلەنولرى اوقودن هوسلرن قايتاراقچ بولدىغىنن بو طوغرىدە اعتبارلى بولورغە تىوشدەر.

بىزنىك مکتبلر بىر اصول تريبە و تەليم چەتندىن ايك توبەن بولسەدە ابتدائى صنفلر بىزدە بالا- لارنى درست اوقى و درست يازا بلورلك، هر اوقوغانن آكلارلىق ايتوب مى روحدە تريبە قىلورغە طوروشو، تىوشدەر. ياخشى تريبە كورمەگان، اوقونك كىرەك بىر نرسە ايكانلىگن چىن روشە آكلانغان، يىدى سىگىز ياشلك بالالارنىك قوللار يىنە اشلر بيروپ اوقودن هو- سلرن قايتارو كىچىر يەلچك شيلردن توگلدەر. (بىم بو سوزلردىن مکتبلردە قول اشى كىرە- كى دىگان سوز آكلانماسون، قول اشلرى تريبى ايلە اويرەتلىگانندە بيك كىرەك، بيك فائىدەلى در.) شونك اوچون معلملر بىر بىرى ايلە خىرلەشوب قول اشلرى اوچون البته بىر پىر و غرام توزورگە تىوشىلدىر.

بىندەدە، مع الاناسف ذكرفيلوناقچ بىرشى وار ايسە اولدە: معلملر بىزنىك قول هنرلىرى او- يره تونى سوء استعمال قىلولايدىر. بو صوگفى سنەلردە بولغان امتحانلارده كورلد كىنە كوره شا كىرلرنىك اشلەگەن اشلرى اوقولارندىن نىچە درجە آرتقىر. شا كىرلر اوقوغان فنلرنن

معلم و معلمه لر دفترندن.

۱ — معلم کرم بن شرف بیگاشف.

معلم بولورغه تلیم، صوبرانیهدن شهادتنامه-
مهم بار. تحصیل مینزله اویهزی یاخشیبای
قریهسندده شیخ الاسلام حمیدی حضرتده اعدا-
دی تمام ایتدم، سوگره شولوق مدرسهده ایتدا-
ئی ورشدی صنفلارده ایکی سنه معلم بولدوم.
مدرسه ادارهسندن شهادتنامههم بار، ابتدائی
رشدی صنفلارده اوقوتورلق اقتدارم بار. وظیفه
ایغه ۳۵ صوم تیره لری بولسه یاری. روسیه نڭ
قای یرینه بولسهده بارورغه راضی، سیبیریا
طرفینه بولسه بیگره کده یاخشی. فقط بو
تقدیرده یول خراجانی اوزمندن بولماو شرط.
آدرس:

Г. Мензелинскъ, Уфим. губ. Аль-
метмуллинской вол., дер. Чукмар-
лы Кариму Ш. Бикташеву.

۲ — معلم سراج الدین الباکوف.

معلم لکنکه اورون ازلیم، صوبرانیهدن
شهادتنامههم بار، اوزم یالغز، تحصیل قزانده
مدرسه عثمانیهده. قزان آرتنده «ایسکی
کیشمت» قریهسندده معلمک ایتدم. ابتدائی
۴ صنف، ۲ صنف رشیده اوقوتورغه اقتدارم بار
وظیفه اوقوتو مدتیله ۱۵۰ صوم بولسه یاری.
آدرس:

Казань, Медрессе Усманія при
8-й мечети Сиразетдину Эльба-
кову.

۳ — ذاکر کریمف.

معلم بولوب کیتهرگه تلیم. صوبرانیهدن

نیگه یرتقچ ظالم ایدی دیمیلر؟ بو بابده اولده
برده چنگیزدن کیم بولماسقه کیرهک ایدی.
شوشی بالقان صوغشنده بالقان اتقاقی روم
ایلی مسلمانلارینه ایس کیتکچ وحشتلر اجراء
ایتدیلههم خهزرندهده بر برسی برله قرشورغه
باشلادیلار. نیگه صوڭ آلا ریاوروپا قارشو-
سندده یرتقچ ظالم دیب آتالمی؟ بیکرمنچی عصر
شولای قوشامی؟

میلیون کشی اولتروب کوب خانلارنی بتروب
دوزخی اسمن آلوب بوجهانده کیتکان اول.
یرتقچ ظالم دیوب تهیتووی یتمگان کبک طاغن
عزیز بابابزنی دوزخی دیوب سوککان. مین
فارسیهچه بلیم، شولایده دوزخی دیگان سوز
ته ایگی بزنگ هر وقت آچولانغان کشیبزگه ایته
طورغان طموغلق دیگان سوز بولا دیب اویلیم.
مونه شوندی کتابلارنی بالالارغه اوقوت ایندی.
درست چنگیز خان کوب خانلارنی بتردی.
آنڭ طوتقان سیاستی تورک، تانار هم فین
قبیله لرین برله شدروب بیک کوچلی بر حکومت
یا صاو ایدی. آنڭ شوشی طریق برله بتون
دنیاغه مالک بولو امیدده بار ایدی.
لکن اول آڭکار نصیب بولمادی.

مونه بزنگ ملی تباریخیزنی بلمهوبز
نیقدر زور ایندی. اوز بزنگ شانای شرفلی
کشیلر نڭ بالالاری بولووبزنی اویلابده قارا-
میبز. اش شول حالده بولغاچ نیچک بزده
بزنگ بالالار بزده ملی روح اورنلاشسون؟
ملی روحسز ملت نڭ تریلوی ممکنده توگلدر.
بو اشکه محترم ادیبلر بزنگ دقتلرین جلب
ایتهمن. میان عبدالاول غفاری. قراسنواوفیم.

۶ — امینه عثمانووا.

معلمه بولورغه تليم.

تحصيلم بويي مدرسه سنده. آنده تمام اينك
ندن صوڭ ۱۰-۱۱-۱۲ نچي يللارده سيمي پالات
جمعيت خيريه سينڭ قزلار مکتبنده معلمه لك
ايتدم؛ جمعيت خيريه مديرندن تشكر نامه
بار؛ ابتدائيه، رشدی ۳ صنف او قورتورلق اقتدا.

آدريسم بار.

Самарск. губ., Татар-
ская школа учителю Закиру Ка-
риму.

معلمه باشقه ۲۰-۲۵ صوم. قاي طرفقه بولسه ده
کيتهرگه راضي من.

آدريسم خط او چون:

Ст. Салаушъ, Вятской губ., Елаб.
узда, дер. Ворзи, Губайдуллъ
Усманову.

تيلبگرام او چون:

Ворзятче, дер. Ворзи, Мулличу
Губайдуллину.

۷ — فاتح باطرشين مليکه باطرشينا.

ايکاو بز برگه ياخود آيوروم آيوروم
معلم و معلمه بولوب کيتهرگه تلييز. اوزمنڭ
صوبرانيه دن شهادتنامه م بار. تحصيلم قزانده
مدرسه قاسميه ده. اوزم و جماعتم برنيچه يللار
تجر به کوردك. وظيفه آيوروم آيوروم بولغانده
۱۵۰ شهر صوم، برگه بولغانده ۱۲۵ شهر صومغه
راضي.

آدريسم:

г. Спасскъ, Казанск. губ., Мата-
ковск. вол. правление Фатыху Ба-
тыршину.

۹ — برهان منصورف.

معلمه لك كه اورو ازليم. تحصيلم استرخان

امام خطيب و مدرس لك كه شهادتنامه م بار.
تحصيلم مه له كه س عطاء الله حضرت مدرسه سنده
تمام ايتدم. صوڭره ۴ سنه معلمه لك ايتدم. ۴ صنف
ابتدائي ۴ صنف رشدی او قورتورلق اقتدارم
بار. وظيفه يقين برده بولغانده آيغه ۳۰ صوم،
يـراق بولغانده ۳۵ صوم. حسن اخلاق دن
شهادتنامه م بار.

آدريسم
Самарск. губ., Татар-
ская школа учителю Закиру Ка-
риму.

۴ — جوهر الاسلام صالحی.

معلمه لك كه اورو ازليم.

تحصيلم اول اول يرنده، صوڭره استرخانده
مدرسه و هابيه ده علوم دينيه و فنون جديده
اوقودم؛ صوبرانيه دن شهادتنامه م بار. وظيفه
اوقوتو مدتينه ۲۰۰ صوم، باشقه كرش بولورلق
بولسه ۱۵۰ صومغه ده راضي من.

آدريسم:

Спасскъ, Казанск. губ. Базарный
Матаковск. вол. писарю Н. Да-
нилову передать Салихову.

۵ — فاطمه عثمانووا.

معلمه بولورغه اورو ازليم، تحصيلم بويي
مدرسه سنده رشدیه تمام ايتدم. قول اشلرندن
ياخشي خبرم بار. ابتدائي صنفلرني و توبه ن
صنف رشدیلرني او قورتورلق اقتدارم بار.

وظيفه كوارتير، آشاو، اچو ويول مصار-

لار ايلار او چون ۲۰ صومدن

آدريسم ۶ نچي نوهر آدريسي.

معلمه کیرهك.

تسار يتسين شهرنده، ۴ سنه لك ابتدائيه
مكتبینه، ايكنچي معلمه لکککه ياخشى تجربيه
كورگان بر معلمه لازم. شرطلرن خط ايله
خبرله شورگه ممکن.

تسار يتسين امامى عبدالله يانغاليچى.

Г. Царицынь, Саратовской
губ., Муллъ Абдуллъ Енга

معلم کیرهك.

مينزله اويهزى توبهن آبدول اولينه
ابتدائى صنفلار ورشديه برنچى صنفنى اوقو-
تورلق معلم کیرهك ۴۰-۵۰ بالا بولاچق. معلمگه
طورور اوچون مکتبده بولمه بيريله، وظيفه
آيغه ۲۰ صوم، ياخشى كشى بولغانده آرتد-
رورغه ممکن. معلمنڭ حسن اخلاق ايهسى
بولووى برنچى شرط. ملا ابوبكر ف.

Ст. Кичуй, Менз. уѣзда, Уф.
губ. дер. Ниж. Абдуль, Муллъ
Абубакирову.

اداره دن: سمبول محررى بر نيچه وقتلار

قرانده بولنه اديغندن بو نومر «مکتب» بر قنر
کيچگوب چقدى. اوقوچى ومشتريلر برنڭ عفورينى
اوتنه بن

عبدالرحمن حضرت عمر ف مدرسہ سنک عالیہ صنفن
تمام ایتدم وشواق مدرسده رشدى صنفلرده
۲ سنه معلم لك ایتدم بريل قرانده كشاف
حضرت مدرسہ سنده رشدى صنفلرنى اوقوتدم.
ابتدائى ورشديلرنى ايڭ ياڭا اصول ايله
اوقوتورغه اقتدارم بار.

وظيفه آيغه ۳۰ - ۳۵ صوم بولسه يار

کيمگه بارا آلیم.

قرانده صباح کتبخانه سنده
آدريسم: برهان منصور قه ديوب بازار

۱۰ — خير الله يوسفى

رفيقه م ايله برايكده معلم ومعلمه لکککه
اورن ازليم.
اوزم نڭ دوخاونى صوبرانينده شهادتنامه
واينسپيكتردن رخصت نامه م بار. تحصيلم اؤفا
مدرسۀ عالیده اكمال ایتدم. سوڭره خوالين
اويهزنده، استرخانده شوراي اسلام اداره سنک
بولغان «دار الادب» مکتبده ايکى سنه معلم
ومدير بولوب توردم. ۱۲ نچى يلك قوزنيتسكى
اويازى مرزالارده معلم ايدم.

اوزمنڭ همده رفيقه م نڭ ابتدائى رشدى
صنفلار تربيه ايتهرلك اقتدار بن بار.
وظيفه رفيقه م ايله بولغانده آيغه ۶۰ صوم.

آدريسم:

Савинка, Самарск. губ., С. г-ну
Акчурину передать Мугаллиму Х
Юсупову.